

U 14/2024 vp

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle ehdotuksesta direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/JHA korvaamisesta

Perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella lähetetään eduskunnalle Euroopan komission 6 päivänä helmikuuta 2024 tekemä ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston sekä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/JHA korvaamisesta sekä ehdotuksesta laadittu muistio.

Helsingissä 4.4.2024

Oikeusministeri Leena Meri

Lainsäädäntöneuvos Jussi Matikkala

EHDOTUS EUROOPAN PARLAMENTIN JA NEUVOSTON DIREKTIIVIKSI LAPSIIN KOHDISTUVAN SEKSUAALIVÄKIVALLAN JA SEKSUAALISEN RIISTON SEKÄ LAPSIIN KOHDISTUVAA SEKSUAALIVÄKIVALTAAN TODISTAVAN MATERIAALIN TORJUMISESTA JA NEUVOSTON PUITEPÄÄTÖKSEN 2004/68/JHA KORVAAMISESTA

1 Tausta

Euroopan komissio antoi 6.2.2024 ehdotuksen (COM(2024) 60 final) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi, jolla muutettaisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2011/93/EU lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2004/68/YOS korvaamisesta (jäljempänä ”direktiivi”). Direktiiviehdotuksen tarkoituksena on tehostaa lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan torjumista varmistamalla, että teknologinen kehitys on huomioitu sekä kriminalisoinneissa mahdollisina lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tekotapoina että keinoina tutkia ja selvittää näitä rikoksia. Lisäksi direktiiviehdotuksen tarkoituksena on tehostaa rikosten ennaltaehkäisyä ja torjuntaa, vahvistaa rikosten uhreille tarjottavaa tukea sekä edistää osapuolten välistä yhteistyötä rikosten ehkäisemisessä ja torjumisessa niin kansallisesti kuin jäsenvaltioiden välilläkin.

Direktiiviehdotus on osa EU:n strategiaa lasten seksuaalisen hyväksikäytön tehokkaammaksi torjumiseksi vuodelta 2020 (jäljempänä ”strategia”). Strategiassa tunnistettiin tarve arvioida lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annetun direktiivin (2011/93/EU) tarkoituksenmukaisuutta, kun huomioidaan viimeisen vuosikymmenen aikana tapahtunut yhteiskunnallinen ja teknologinen kehitys. Direktiivissä on asetettu vähimmäissäännöt ehkäistä ja torjua erityisen vakavia lapsiin kohdistuvia rikoksia. Direktiivissä on määritelty vähimmäissäännöt rangaistavaksi säädettävistä teoista ja sanktioista sekä vähimmäisedellytykset tehokkaan esitutkinnan, rikosprosessin, uhrien tuen ja avun sekä rikosten ehkäisemisen järjestämisestä. Komissio arvioi vuonna 2022 direktiivin implementointia ja havaitsi sääntelyn kehittämistarpeita. Selvityksessä nousi esiin ensinnäkin huoli siitä, että lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa esittävän materiaalin määrä verkossa on kasvanut merkittävästi samalla kun tekijöiden mahdollisuudet pysyä anonyyminä ja siten myös välttää esitutkinta- ja syytetoimet ovat helpottuneet. Selvityksessä todettiin, ettei voimassa oleva direktiivi kata kaikkia uuden teknologian mahdollistamia tekotapoja. Toiseksi kiinnitettiin huomiota siihen, että jäsenvaltioiden voimassa oleva esitutkinta- ja syyttämistä koskeva sääntely ei tarjoa riittäviä keinoja torjua lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ja erityisesti teknologisen kehityksen mahdollistamia uusia rikosentekotapoja. Kolmanneksi selvityksessä havaittiin, että jäsenvaltioiden toimet ehkäistä lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa ja tukea uhreja ovat edelleen osittain puutteellisia, toimia ei koordinoita riittävästi ja toimien tehokkuus on epäselvää.

Ehdotus täydentää myös seuraavia suoraan tai epäsuorasti lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan ja seksuaaliseen riistoon liittyviä unionin säädöksiä:

- Direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista (jäljempänä uhridirektiivi)

- Direktiivi 2011/36/EU ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta
- Asetus (EU) 2021/1232 tilapäisestä poikkeuksesta direktiivin 2002/58/EY tiettyihin säännöksiin siltä osin kuin on kyse teknologioista, joita numeroista riippumattomien henkilöiden välisten viestintäpalvelujen tarjoajat käyttävät henkilötietojen ja muiden tietojen käsittelyyn verkossa tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjumiseksi
- Ehdotus asetukseksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemistä ja torjumista koskevista säännöistä COM(2022) 209 final

Ehdotuksen perustelujen mukaan direktiiviin ehdotetut muutokset ovat linjassa unionin politiikkatavoitteiden kanssa. Edellä mainittujen lisäksi direktiiviehdotuksessa on mainittu myös muita unionin strategioita sekä olemassa olevaa ja tulevaa sääntelyä koskien rikosten uhrien asemaa ja oikeuksia, digitaalisia palveluja sekä naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumista.

Komission ehdotukseen liittyy laaja vaikutustenarviointiraportti (SWD(2024) 33 final) liitteineen. Raportin sisältämiä tietoja ja johtopäätöksiä on tarpeellisin osin tiivistetty komission ehdotuksessa.

2 Ehdotuksen tavoite

Ehdotuksen mukaan direktiivin tiettyjen osien tarkistus on tarpeen, jotta voidaan varmistaa, että lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta ja riisto on rangaistavaa kaikissa muodoissaan, mukaan lukien viimeaikaisen teknologisen kehityksen mahdollistamat tekemuodot. Muutosehdotuksella pyritään varmistamaan myös se, että kansalliset esitutkintaa ja syytteen nostamista koskevat säännökset mahdollistavat tehokkaan lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja riiston torjumisen teknologinen kehitys huomioiden. Lisäksi direktiiviehdotuksen tarkoituksena on tehostaa rikosten ennaltaehkäisemistoimia, parantaa rikoksen uhreille tarjottavaa tukea sekä edistää parempaa rikosten ennaltaehkäisemisen ja torjunnan koordinaatiota jäsenvaltioissa ja niiden välillä kaikkien osapuolten kesken.

3 Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Lähes kaikkiin ehdotuksella muutettavan direktiivin (2011/93/EU) artikloihin ehdotetaan muutoksia, mutta osa muutosehdotuksista on pelkästään terminologiaan ja säännösviittauksiin liittyviä teknisiä muutoksia. Direktiivissä käytettyjä käsitteitä ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan paremmin kansainvälisiä suosituksia käytettävistä käsitteistä lasten seksuaalista riistoa ja lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa käsiteltäessä.

Määritelmiä koskevan 2 artiklan 3 kohdan lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin määritelmän d alakohdassa tarkoitettua määritelmää lasta esittävistä todenmukaisista kuvista ehdotetaan muutettavaksi niin, että määritelmä kattaisi lisäksi myös kuvien jäljitelmät ja tallenteet. Ehdotuksen mukainen määritelmä kattaisi siis myös niin sanotut syvävääreennökset ja tekoälyn tai muiden teknologisten sovellusten tai ratkaisujen avulla tuotetun kuva- ja videomateriaalin. Lisäksi määritelmäartiklan 3 kohtaan ehdotetaan uutta e alakohtaa, jonka mukaan lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin määritelmä kattaisi myös erilaiset oppaat, joiden tarkoituksena on tarjota neuvoja ja opastusta siitä, kuinka toteuttaa lapsen kohdistuvia seksuaaliväkivaltarikoksia, seksuaalista riistoa ja houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin anonyymisti ja joutumatta vastuuseen teoista.

Ehdotuksen johdanto-osan perustelukappaleen 12 mukaan tällaiset ”pedofiilikäsikirjat” madaltavat kynnystä ja tarjoavat tietotaitoa ja sitä kautta kannustavat rikosten tekemiseen. Määritelmässä tarkoitettua materiaalia ei siis tarvitsisi olla kuva- tai videomuodossa, vaan määritelmä kattaisi eri muodossa julkaistun materiaalin teknologianeutraalisti ja tuleva teknologinen kehitys huomioiden.

Määritelmäartiklaan ehdotetaan uusia kohtia 7 ja 8. Kohdassa 7 määriteltäisiin tietoyhteiskunnan palvelu -käsite vastaamaan direktiivin (EU) 2015/1535 1 artiklan b kohdan määritelmää. Kohdassa 8 on määriteltävä vertainen niin, että sillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat iältään ja psyykkiseltä ja fyysiseltä kehitykseltään tai kypsyyssasteeltaan toisiaan lähellä.

Lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa koskevan 3 artiklan kattamien tekojen enimmäisrangaistusten vähimmäistasoja ehdotetaan tarkistettavaksi, jotta ne vastaisivat naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumista koskevassa direktiiviehdotuksessa (U 32/2022 vp) esitettyjä rangaistustasoja. Lisäksi direktiiviehdotuksen 3 artiklan 4 kohdassa on edellytettävä säättämään rangaistavaksi seksuaalinen kanssakäyminen lapsen kanssa, joka on seksuaalisen kanssakäymisen suojaikärajaa nuorempi. Tätä kohtaa ehdotetaan laajennettavaksi niin, että kohta kattaisi myös teot, joissa henkilö saattaa lapsen seksuaaliseen kanssakäymiseen jonkun toisen kanssa. Samaa 3 artiklaa ehdotetaan myös uusia 7–9 kohtia, joissa täsmennetään suostumuksen merkitystä ja enimmäisrangaistusten vähimmäistasoja tiettyjen tekemuotojen osalta.

Lapsiin kohdistuvaa seksuaalista riistoa koskevan 4 artiklan kattamien tekojen enimmäisrangaistusten vähimmäistasoja ehdotetaan tarkistettavaksi, jotta ne vastaisivat naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumista koskevassa direktiiviehdotuksessa (U 32/2022 vp) esitettyjä rangaistustasoja.

Lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin hallussapitoa, hankkimista, jakelua, välittämistä, tuottamista, tarjoamista ja toimittamista koskevan 5 artiklan 1–6 kohdissa käytetty lapsipornografia -käsite ehdotetaan korvattavaksi kansainvälisten suositusten mukaisesti lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin käsitteellä. Koska uuden käsitteen ehdotetaan 2 artiklan mukaan kattavan myös oppaat, joissa neuvotaan, miten lapseen kohdistuvia direktiivin kattamia rikoksia voidaan tehdä, laajenisi artiklan edellyttämä kriminalisointivelvoite kattamaan myös mainitun kaltaiset oppaat.

Direktiivin 5 artiklassa tarkoitettu materiaalin käsittely on rangaistavaa vain silloin, kun se on oikeudetonta. Artiklaan ehdotetuissa uusissa 7 ja 8 kohdissa täsmennettäisiin sitä, missä tilanteissa ja minkä tahojen tekemänä lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin käsittelyä ei tule pitää oikeudettomana.

Lasten houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin koskevaa 6 artiklaa puolestaan ehdotetaan täsmennettäväksi niin, että se kattaa myös verkkoympäristössä tapahtuvat tapaamiset ja teot. Samoin 6 artiklassa tarkoitettujen vakavimpien tekojen enimmäisrangaistusten vähimmäistasoa ehdotetaan korotettavaksi 2 vuoteen vankeutta aiemman 1 vuoden sijaan. Yrityksen enimmäisrangaistuksen vähimmäistasoksi ehdotetaan 6 kuukautta vankeutta ja vakavammissa tekemuodoissa 1 vuosi vankeutta. Artiklan ehdotetussa uudessa 3 kohdassa määritellään rangaistavaksi yritys houkutellessa lapsi tieto- ja viestintäteknologian avulla osallistumaan lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaan esitykseen tai riiston kohteeksi prostituutitoiminnassa.

Komissio ehdottaa direktiiviin uutta *7 artiklaa*, joka velvoittaisi jäsenvaltiot kriminalisoimaan lapsen houkuttelemisen rahaa tai muuta korvausta tai vastiketta tarjoamalla erilaisiin seksuaaliväkivaltaa ja seksuaalista riistoa tarkoittaviin tekoihin.

Ehdotetussa uudessa *8 artiklassa* puolestaan velvoitettaisiin kriminalisoimaan sellaisen verkkopalvelun hallinnointi tai ylläpito, joka on luotu helpottamaan tai kannustamaan direktiiviehdotuksen artikloissa 3–7 tarkoitettujen tekojen tekemistä.

Direktiiviehdotuksen *9 artiklassa* ehdotetaan, että kaikissa direktiiviehdotuksen tarkoittamissa teoissa myös yllyttäminen ja avunanto tulisi säätää rangaistavaksi. Yrityksen rangaistavuus laajennettaisiin koskemaan direktiivissä jo säädettyjen lisäksi 3 artiklan ehdotettuja uusia alakohtia 7 ja 8 sekä uusia artikloja 7 ja 8.

Direktiivin *10 artiklaan* ehdotetaan täsmennyksiä sen selventämiseksi, mitkä vertaisten väliset teot eivät kuulu kriminalisointivelvoitteiden alaan ja millainen merkitys suojaikärajan ylittämisen alaikäisten suostumukselle on annettava tietyissä direktiivin tarkoittamissa kriminalisoitavissa teoissa.

Raskauttavia seikkoja koskevaan *11 artiklaan* ehdotetaan lisättäväksi seuraavat kolme uutta perustetta: (h) rikoksia on tehty toistuvasti, (i) rikos on tehty käyttäen tai uhaten käyttää asetta, (j) rikos on tehty saattamalla uhri huumeiden, alkoholin tai muun huumausaineen vaikutuksen alaiseksi.

Ehdotuksessa direktiivin *12 artiklaa* tuomiosta aiheutuvista oikeudenmenetyksistä ja lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä täsmennetään. Rekrytoidessaan henkilöä työhön, jossa ollaan suoraan ja säännöllisesti tekemisissä lasten kanssa, työnantajalla olisi ehdotuksen mukaan oltava velvollisuus (aiemman oikeuden sijaan) pyytää tiedot rikosrekisteriin merkityistä direktiiviehdotuksen kattamista rikostuomioista. Lisäksi 12 artiklaan ehdotetaan muutoksia, joilla pyritään määrittelemään rikoksista luovutettavat tiedot sisällöllisesti mahdollisimman kattavaksi ja koskemaan myös tietojen luovuttamista eri valtioiden välillä.

Oikeushenkilöihin kohdistuviin seuraamuksiin *14 artiklassa* ehdotetaan lisättäväksi kohta, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat rikosoikeudellisen rangaistuksen ohella säätää mahdollisuudesta sulkea oikeushenkilöt julkisen rahoituksen ulkopuolelle, mukaan lukien tarjousmenettelyt, avustukset ja käyttöoikeussopimukset. Artiklan 2 ja 3 kohtiin ehdotetaan vähimmäissääntöjä oikeushenkilöille tuomittavista sakoista. Kun kyse on teoista, joiden enimmäisrangaistuksen on oltava luonnollisille henkilöille vähintään 2 vuotta vankeutta, enimmäissakon tulee olla vähintään yksi prosentti oikeushenkilön maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta sakon langettamista edeltäneeltä tilikaudelta. Kun kyse on tätä ankarammin rangaistavista rikoksista, enimmäissakon tulee olla vastaavasti vähintään viisi prosenttia oikeushenkilön maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta.

Ehdotuksen *16 artikla* koskee tutkinnan aloittamista, syyteoikeutta ja niiden vanhentumisaikoja. Artiklan 2 kohtaan ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan vanhentumisaikat olisivat rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella 20–30 vuotta asianomistajan täysi-ikäistymisestä lukien. Artiklaan ehdotetaan lisäksi uutta 4 kohtaa, jonka mukaan jäsenvaltioiden olisi taattava riittävät resurssit ja keinot tutkia direktiivin alaan kuuluvia rikoksia niin, että myös tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen tehtyjä rikoksia voitaisiin tutkia.

Lapsiin kohdistuvista rikoksista ilmoittamista koskevaan *17 artiklaan* ehdotetaan viittausta DSA-asetukseen ((EU) 2022/2065) ja asetusehdotukseen lapsiin kohdistuvan

seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevista säännöistä (U 69/2022 vp). Lisäksi 17 artiklaan lisättäisiin kohdat 3–5, joissa säädettäisiin lasten kanssa työskentelevien velvollisuudesta ilmoittaa viranomaisille, jos he epäilevät, että lapseen on kohdistunut tai kohdistuu jokin direktiivissä tarkoitettu rikos. Artiklan 4 kohdan mukaan tällaista velvollisuutta ei kuitenkaan olisi terveydenhuollon ammattilaisilla, jotka työskentelevät direktiiviehdotuksen alaan kuuluvasta rikoksesta tuomituille tai rikoksen tekemiseen syyllistymistä pelkääville tarkoitetuissa ohjelmissa. Artiklan uudessa 5 kohdassa jäsenvaltiot edellytettäisiin julkaisemaan ohjeita 3 kohdassa tarkoitetuille henkilöille tunnistaa rikoksia ja ilmoittaa niistä viranomaisille; edellä mainitussa asetusehdotuksessa perustettavaksi ehdotettu lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan EU-torjuntakeskus (”EU-keskus”) tukisi jäsenvaltioita tässä.

Ehdotetussa uudessa *18 artiklassa*, joka koskee lapseen kohdistuvasta seksuaaliväkivallasta ja seksuaalisesta riistosta ilmoittamista, edellytetään jäsenvaltioita järjestämään mahdollisuus ilmoittaa rikoksista ja soveltuvin osin toimittaa todistusaineistoa viranomaisille helpoilla ja helposti saavutettavilla tavoilla. Jäsenvaltioiden tulisi 2 kohdan mukaan huolehtia siitä, että ilmoituskanavat ovat turvallisia, luottamuksellisia ja suunniteltu helppokäyttöisiksi myös lapsille heidän ikä- ja kehitystasonsa huomioiden. Ilmoittamisen tulisi olla mahdollista ilman vanhemman suostumusta. Artiklan 3 kohdassa säädettäisiin rikosilmoituksen vastaanottavan viranomaisen kiellosta siirtää uhrin oleskelustatusta koskevia henkilötietoja maahanmuuttoviranomaisille vähintään siihen asti, kunnes uhridirektiivin 22 artiklassa tarkoitettu ensimmäinen henkilökohtainen arviointi on saatu tehtyä.

Direktiivin lainkäyttövaltaa ja syyteoikeuden koordinoimista koskevaan *19 artiklaan* ehdotetaan uutta 6 kohtaa, joka edellyttäisi jäsenvaltioita määrittämään yhteistyössä, minkä valtion vastuulla rikosprosessi on silloin, kun direktiivin alaan kuuluvan rikoksen tutkiminen ja syytteen esittäminen kuuluisi useamman kuin yhden jäsenvaltion toimivaltaan.

Uhrien auttamista ja tukemista koskevaan *21 artiklaan* lisättäisiin vähimmäissäännöt siitä, millaista tukea direktiivissä tarkoitettujen rikosten uhreille on tarjottava ja millä edellytyksillä. Lapsiuhreille olisi annettava heidän ikätasoaan vastaavaa lääketieteellistä hoitoa, emotionaalista, psykososiaalista, psykologista ja koulutuksellista tukea sekä muuta asianmukaista tukea, joka on räätälöity erityisesti lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan tilanteisiin. Väliaikaisen majoituksen ollessa tarpeen lapset tulisi ensisijaisesti majoittaa yhdessä muiden perheenjäsenten kanssa. Artiklaan lisättäisiin myös viittaukset uhridirektiiviin (2012/29/EU, muutosehdotus U 44/2023 vp). Artiklan 9 ja 10 kohdissa velvoitettaisiin myöhemmin perustettava EU-keskus auttamaan jäsenvaltioita uhreille tarjottavan tuen järjestämisessä.

Lapsiuhrien suojelua esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä koskevaa *22 artiklaa* ehdotetaan täsmennettäväksi niin, että rikosoikeudenkäyntiä varten lapselle tehtävät lääketieteelliset tutkimukset rajoitettaisiin vain välttämättömiin ja niitä saisivat tehdä vain henkilöt, jotka on koulutettu tähän tarkoitukseen. Lisäksi edellytettäisiin, että lapsen ikä- ja kehitystaso huomioidaan rikosoikeudenkäynnissä silloin, kun lapsen osallistuminen oikeudenkäyntiin on välttämätöntä.

Uusi *23 artikla* koskisi uhrin oikeutta korvauksiin sekä rikoksentehtäjiltä että valtiolta. Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että uhrilla on oikeus vaatia rikoksentehtäjältä täyttä korvausta vahingoista, jotka ovat aiheutuneet mistä tahansa direktiivin soveltamisalaan kuuluvasta rikoksesta. Artiklassa olisi säännökset korvausvaatimuksen esittämisen vanhentumisajoista ja korvauksen sisällöstä.

Ehdotuksen 24 artiklassa säädettäisiin jäsenvaltioiden velvollisuudesta huolehtia, että kansallisella tasolla on taho, joka koordinoi rikosten ennaltaehkäisemistä ja tukea uhreille sekä vastaa lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmenemisen ja siinä tapahtuvien muutosten arvioimisesta ja raportoinnista.

Ehdotuksen 25 artiklan mukaan olisi otettava käyttöön asianmukaiset mekanismit, joilla varmistetaan tehokas koordinointi ja yhteistyö asiaankuuluvien viranomaisten, virastojen ja elinten sekä muiden asiaankuuluvien organisaatioiden ja yhteisöjen kesken lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston torjumiseksi.

Ehdotuksen 27 artiklan mukaan olisi perustettava kohdennettuja ja tehokkaita interventio-ohjelmia henkilöille, jotka pelkäävät syyllistyvänsä direktiivissä tarkoitettuihin lapsiin kohdistuviin rikoksiin.

Rikosten ennaltaehkäisyä koskevaa 28 artiklaa täsmennettäisiin edellyttämällä jäsenvaltioita järjestämään koulutuksen ohella myös kampanjoita, joissa jaetaan tietoa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön elämän mittaisista seurauksista uhrille, tekojen lainvastaisuudesta ja sellaisten henkilöiden mahdollisuudesta hakeutua interventio-ohjelmiin, jotka pelkäävät syyllistyvänsä rikokseen. Artiklassa säädettäisiin myös EU-keskuksen jäsenvaltiolle antamasta tuesta ennaltaehkäisytöihin.

Direktiiviin ehdotetaan uutta 31 artiklaa, jossa asetettaisiin jäsenvaltioille velvoitteet kerätä tietoa ja tilastoida vertailukelpoisella tavalla direktiivissä tarkoitettuja rikoksia ja toimittaa tiedot komissiolle (Eurostatille).

Ehdotuksen 32–36 artiklassa ovat tavanomaiset loppusäännökset, joissa säädettäisiin muun muassa raportoinnista ja voimaantulosta.

4 Ehdotuksen oikeusperusta ja suhde suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteisiin

4.1 Ehdotuksen oikeusperusta

Ehdotuksen oikeusperustoiksi on määritelty Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 82 artiklan 2 kohta ja 83 artiklan 1 kohta. Myös nyt muutettava direktiivi 2011/93/EU annettiin näiden oikeusperustojen nojalla.

SEUT 82 artiklan 2 kohdan mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää vähimmäissäännöistä sikäli kuin se on tarpeen tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen sekä poliisiyhteistyön ja oikeudellisen yhteistyön helpottamiseksi rajat ylittävissä rikosasioissa. Vähimmäissäännöt koskevat kohdan mukaan todisteiden vastavuoroista hyväksyttävyyttä jäsenvaltioissa, yksilön oikeuksia rikosasioiden käsittelyssä, rikosten uhrien oikeuksia ja muita tietyllä tavalla määriteltyjä rikosasioiden käsittelyn erityisiä osatekijöitä.

SEUT 83 artiklan 1 kohdan mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäätämisyjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rikollisuuden alalla, joka on rajat ylittävää joko rikosten luonteen tai vaikutusten johdosta tai sen vuoksi, että niiden torjuminen yhteisin perustein on erityisesti tarpeen. Kohdan mukaan tällainen rikollisuuden ala on esimerkiksi lasten seksuaalinen hyväksikäyttö.

Valtioneuvosto toteaa, että useamman kuin yhden oikeusperustamääräyksen käyttäminen on poikkeus pääsäännöstä. EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan unionin lainsäätäjän on pyrittävä yksilöimään ehdotuksen olennainen luonne ja erottamaan säädöksen ensisijaiset ja keskeiset vaikutukset sen liitännäisistä tekijöistä ja välillisistä vaikutuksista. Vaikka säädöksellä olisi useita eri tarkoituksia tai siihen sisältyisi useampia eri tekijöitä, sen oikeusperustan tulisi määräytyä pääasiallisen tai määräävän tarkoituksen tai tekijän perusteella. Kuitenkin silloin, kun on kyse säädöksestä, jolla on useampi samanaikainen tarkoitus tai sillä on useita osatekijöitä, joita ei voida erottaa toisistaan ja joista mikään ei ole toiseen nähden toisarvoinen ja välillinen, säädös voidaan perustaa useampaan oikeusperustamääräykseen. Lisäksi edellytyksenä on, että yhdessä käytettävät oikeusperustat ovat keskenään yhteensopivat. Tämä edellytys täyttyy. Kumpikin oikeusperusta edellyttää, että säädösinstrumentina käytetään vähimmäissäännöt sisältävää direktiiviä, jonka neuvosto hyväksyy määräenemmistöllä tavallisessa lainsäätämisen järjestyksessä yhdessä Euroopan parlamentin kanssa. Lisäksi molemmat oikeusperustat sisältävät sekä mahdollisuuden saattaa asia Eurooppa-neuvoston käsiteltäväksi, että mahdollisuuden tiiviimmän yhteistyön käynnistämiseksi.

Kahden oikeusperustamääräyksen käyttämistä voidaan lähtökohtaisesti pitää perusteltuna direktiivin kohdalla, kun otetaan huomioon siihen kuuluvan sääntelyn sisältö, joka koskee rikosoikeudellisen sääntelyn lisäksi esimerkiksi laajasti lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uhrien asemaa. Ehdotetun direktiivin painopiste on selvästi rikosoikeudellisen sääntelyn täsmentämisessä ja muuttamisessa. Vaikutukset 82 artiklan 2 kohdan piiriin kuuluvaan sääntelyyn ovat monilta osin välillisiä.

Valtioneuvosto katsoo, että tässä tapauksessa oikeusperustaksi riittäisi SEUT 83 artiklan 1 kohta. Unionilla on joka tapauksessa toimivalta säädöksen antamiseen, eikä valinnalla yhden tai kahden ehdotetun oikeusperustan välillä ole tässä tapauksessa käytännön merkitystä esimerkiksi päätöksentekomenettelyn kannalta.

4.2 Ehdotuksen suhde suhteellisuus- ja toissijaisuusperiaatteisiin

SEUT 4 artiklan 2 kohdan j alakohdan mukaan vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueella sovelletaan unionin ja jäsenvaltioiden kesken jaettua toimivaltaa. Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 5 artiklan 3 kohdan mukaan toissijaisuusperiaatteen mukaisesti unioni toimii aloilla, jotka eivät kuulu sen yksinomaiseen toimivaltaan, ainoastaan jos ja siltä osin kuin jäsenvaltiot eivät voi keskushallinnon tasolla tai alueellisella taikka paikallisella tasolla riittävällä tavalla saavuttaa suunnitellun toiminnan tavoitteita, vaan ne voidaan suunnitellun toiminnan laajuuden tai vaikutusten vuoksi saavuttaa paremmin unionin tasolla. Viimeksi mainitun artiklan 4 kohdan mukaan suhteellisuusperiaatteen mukaisesti unionin toiminnan sisältö ja muoto eivät saa ylittää sitä, mikä on tarpeen perussopimusten tavoitteiden saavuttamiseksi.

4.2.1 Toissijaisuusperiaatteen noudattaminen

Ehdotuksessa todetaan yhdenmukaisesti SEU 5 artiklan mukaisen toissijaisuusperiaatteen kanssa, etteivät jäsenvaltiot yksin voi riittävällä tavalla saavuttaa ehdotuksen tavoitteita, ja ne voidaan siten paremmin saavuttaa unionin tasolla. Ehdotuksen mukaan parannusta nykyisiin puitteisiin ei voida saavuttaa jäsenvaltioiden itsenäisellä toiminnalla. Perusteellinen toissijaisuustarkistus on tehty ehdotuksen vaikutusarvioinnin yhteydessä. Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten rajat ylittävä ulottuvuus liittyy ennen kaikkea rikosten tekemiseen yhä useammin verkkoympäristössä. Ehdotuksen mukaan jäsenvaltiot yksin eivät voi riittävällä tavalla saavuttaa direktiivin tavoitteita (i) ennaltaehkäistä lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia,

(ii) tutkia ja syyttää rikoksista, joilla on rajat ylittävä luonne ja (iii) tunnistaa rikosten uhreja ja tarjota heille asianmukaista tukea.

Valtioneuvosto pitää komission toissijaisuusperiaatteen noudattamiselle esittämiä perusteluja merkityksellisinä. Kysymyksessä on merkittävässä määrin rajat ylittävä rikollisuus, mihin vaikuttaa olennaisesti rikosten tekemisen mahdollistuminen tietoverkoissa. Rikollisuuden rajat ylittävä luonne korostaa eri valtioiden viranomaisten yhteistyön merkitystä.

Ehdotuksen liitteinä olevista asiakirjoista ilmenee EU-alueen sääntelyn epäyhtenäisyys, joka voi vaikeuttaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten selvittämisessä käytettävää oikeudellista yhteistyötä.

Valtioneuvoston alustavan arvion mukaan ehdotus on toissijaisuusperiaatteen mukainen.

4.2.2 Suhteellisuusperiaatteen noudattaminen

Ehdotuksen oikeasuhtaisuuteen liittyen komissio katsoo, että ehdotetut muutokset on rajoitettu siihen, mikä on välttämätöntä EU-kehyksen vahvistamiseksi. Ehdotus rakentuu jo voimassa oleville säännöille, jotka ovat suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Erityisesti rikosten tunnusmerkistöt on määriteltävä unionin tasolla, jotta voidaan saavuttaa rajat ylittävän lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston torjumistavoitteet. Rikosten ennaltaehkäisyä, uhrien tukea sekä esitutkintaa ja syytteen nostamista koskevat muutokset ovat puolestaan tarpeen niiden puutteiden ja haasteiden korjaamiseksi, joita havaittiin arvioitaessa direktiivin 2011/93/EU täytäntöönpanoa.

Valtioneuvoston alustavan arvion mukaan ehdotus on pääosin suhteellisuusperiaatteen mukainen. Tämä arvio perustuu etenkin siihen, että ehdotettu sääntely perustuu pitkälti direktiivissä jo nykyisin olevaan sääntelyyn. Suhteellisuusperiaatteen kannalta jatkoneuvotteluissa on kiinnitettävä huomiota riittävään kansalliseen liikkumavaraan muun muassa seuraamusten tasoon liittyen.

5 Ehdotuksen vaikutukset

5.1 Ehdotuksen vaikutukset rikoslakiin

Direktiiviehdotuksen 3–9 artiklassa määriteltyjä rikoksia koskevia rangaistussäännöksiä on rikoslain (39/1889) eri luvuissa, mutta pääasiassa seksuaalirikoksia koskevassa rikoslain 20 luvussa.

Seksuaalirikoksia koskeva sääntely on uudistettu niin, että muutokset tulivat voimaan vuoden 2023 alusta (8.7.2022/723). Lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten määrittelyssä painottuu lapsen koskemattomuus. Lapsiin kohdistuvat rikokset luokiteltiin entistä vakavammiksi ja niiden rangaistukset ankaroituivat. Uudistetun sääntelyn lähtökohtana on, että lapsi ei voi suostua seksuaaliseen tekoon aikuisen kanssa. Uudistettu seksuaalirikossääntely kattaa suurelta osin direktiivin muutosehdotuksen kriminalisointivelvoitteet.

Direktiivin määritelmiä koskevan 2 artiklan 3 kohtaan ehdotetaan uutta d alakohtaa, jonka mukaan todenmukaisten lasta esittävien kuvien ohella lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistava materiaalin käsite sisältäisi määritelmän mukaan myös kuvien jäljitelmät ja tallenteet eli esimerkiksi tekoälyn avulla tuotetut todenmukaisilta vaikuttavat kuvat ja videot. Rikoslain 20 luvun 19 § koskee lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä. Pykälän 4 momentissa on määritelty kuva tai kuvatallenne niin, että määritelmä kattaa myös kuvat ja kuvatallenteet,

jotka erehdyttävästi muistuttavat valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta. Määritelmää sovelletaan myös muun muassa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan säännökseen (RL 20:21). Rikoslaisissa käytetyn kuvan käsitteen voidaan siis tältä osin katsoa vastaavan ehdotettua laajennettua määritelmää.

Toinen lapsen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin käsitteeseen ehdotettava muutos on, että määritelmän uusi e alakohta kattaisi missä tahansa muodossa olevan materiaalin, jonka tarkoituksena on tarjota neuvoja ja opastusta siitä, kuinka toteuttaa lapsen kohdistuvia seksuaaliväkivaltarikoksia, seksuaalista riistoa ja houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin. Tämän muutoksen vaikutusta tarkastellaan jäljempänä artiklan 5 ja 6 yhteydessä, joiden soveltamisalaan määritelmän muutos vaikuttaisi olennaisella tavalla.

Direktiivin 3 artikla koskee lapsiin kohdistuvaan seksuaaliväkivaltaan tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyviä rikoksia. Artiklan 4 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi täsmennys siitä, että myös lapsen saattaminen seksuaaliseen kanssakäymiseen toisen henkilön kanssa tulisi säätää rangaistavaksi. Lapsen saattaminen seksuaaliseen kanssakäymiseen toisen kanssa voi tulla rangaistavaksi ainakin seksuaalisena kajoamisena lapseen (RL 20:3 ja 4), seksuaalisena hyväksikäyttönä (RL 20:5), parituksena (RL 20:10 ja 11) ja ihmiskauppana (RL 25:3 ja 3a). Sukupuoliyhteyden osalta 4 kohdassa tarkoitettu teko saattaisi olosuhteista riippuen tulla arvioitavaksi myös välillisenä tekemisenä tai rikoskumppanuutena lapsenraiskaukseen (RL 20:12 ja 13). Mainitut säännökset vaikuttaisivat täyttävän direktiivin 3 artiklan 4 kohtaan ehdotetun muutoksen vaatimukset.

Mainitun täsmennyksen lisäksi 3 artiklan kattamien tekojen enimmäisrangaistusten vähimmäistasoa ehdotetaan muutettavaksi. Enimmäisrangaistus 3 artiklan 4 kohdan tarkoittamasta seksuaalisesta kanssakäymisestä suojaikärajaa nuoremman lapsen kanssa tai saattamisesta seksuaaliseen kanssakäymiseen suojaikärajaa nuoremman lapsen kanssa, tulisi olla vähintään 8 vuotta vankeutta aiemman 5 vuoden sijaan. Alle 16-vuotiaaseen lapseen kohdistuvat sukupuoliyhteydet tulevat rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 12 §:n perusteella lapsenraiskauksena tai 13 §:n perusteella törkeänä lapsenraiskauksena, joiden enimmäisrangaistukset ovat 10 ja 12 vuotta vankeutta. Muunlaiset lapseen kohdistuvat seksuaaliset teot tulevat rangaistavaksi rikoslain 20 luvun 14 §:n mukaisena seksuaalisena kajoamisena lapseen tai sen törkeänä tekemuotona (RL 20:15). Perusmuotoisesta seksuaalisesta kajoamisesta lapseen säädetty enimmäisrangaistus on 6 vuotta vankeutta ja törkeästä tekemuodosta 10 vuotta vankeutta. Jos lapsenraiskaus tai seksuaalinen kajoaminen lapseen on kokonaisuutena arvostellen rikoksen vakavuutta vähentävien seikkojen vallitessa tehty, rikosentekijä on tuomittava rikoslain 20 luvun 16 §:n nojalla lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, jonka enimmäisrangaistus on enintään 6 vuotta vankeutta.

Rikoslain rangaistusasteikot eivät yltäisi aivan direktiiviehdotuksessa tarkoitettuihin enimmäisrangaistuksiin niissä tapauksissa, joissa seksuaalinen kanssakäyminen 16 vuotta nuoremman lapsen kanssa ei täytä lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen tai törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen tunnusmerkistöä. Kuitenkin muutettavan direktiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleen mukaan ”tässä direktiivissä tarkoitetuista rikoksista säädettyä tämän direktiivin mukaista vankeusrangaistuksen enimmäiskestoja olisi sovellettava ainakin kyseisten rikosten vakaviin muotoihin”. Direktiiviehdotuksessa ehdotetut ankarammat enimmäisrangaistukset ovat mahdollisia vakavimmissa tapauksissa. Tämän mukaisesti direktiivin 3 artiklan 4 kohtaan ehdotettujen velvoitteiden voidaan katsoa täyttyvän edellä mainittujen säännösten nojalla.

Myös muiden direktiivin 3 artiklassa säädettyjen rikosten enimmäisrangaistuksia ehdotetaan korotettavaksi. Kun huomioidaan mainittu direktiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleen maininta, voidaan myös 3 artiklan 5 kohdan a–c alakohdissa ehdotettujen velvoitteiden katsoa täyttyvän.

Enimmäisrangaistuksia ehdotetaan korotettavaksi myös 3 artiklan 6 alakohdassa. Alakohta koskee lapsen saattamista seksuaaliseen kanssakäymiseen toisen henkilön kanssa pakottamalla, voimakeinoin tai uhkaamalla. Enimmäisrangaistuksen tulisi olla vähintään 12 vuotta vankeutta teon kohdistuessa suojaikärajaa nuorempaan lapseen. Suojaikärajan ylittäneiden lasten osalta enimmäisrangaistuksen tulisi olla vähintään 7 vuotta vankeutta. Vakavammista rikoksista kysymykseen voisi tulla törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen (RL 20:15), törkeä paritus (RL 20:11) tai törkeä ihmiskauppa (RL 25:3a). Näistä törkeän parituksen enimmäisrangaistus on 6 vuotta vankeutta ja sekä törkeän ihmiskaupan että törkeän seksuaalisen kajoamisen lapseen enimmäisrangaistus on 10 vuotta vankeutta. Joissain tapauksissa teko saattaisi täyttää ankarammin rangaistavan törkeän lapsenraiskauksen tunnusmerkistön (RL 20:13) sikäli kuin tekoa olisi mahdollista arvioida välillisen tekemisen kautta. Saattaa kuitenkin olla, että toteutuessaan muutosehdotus edellyttäisi joidenkin rikosten enimmäisrangaistusten korottamista.

Ehdotetussa uudessa 3 artiklan 7 kohdassa velvoitetaan säätämään rangaistavaksi sukupuoliyhteys lapsen kanssa ja lapsen saattaminen sukupuoliyhteyteen jonkun toisen kanssa niin, että teon kohteena oleva lapsi on seksuaalisen kanssakäymisen suojaikärajaa nuorempi. Teoista tulisi säätää vähintään 12 vuoden enimmäisrangaistus. Tässä kohdassa tarkoitetut teot tulisivat arvioitavaksi lapsenraiskauksena (RL 20:12) tai törkeänä lapsenraiskauksena (RL 20:13), joista jälkimmäisestä on säädetty ehdotusta vastaava 12 vuoden enimmäisrangaistus. Puolestaan 7 kohdan a alakohdassa tarkoitettu saattaminen sukupuoliyhteyteen jonkun toisen kanssa saattaisi tulla arvioitavaksi törkeänä lapsenraiskauksena välillisen tekemisen kautta. Direktiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleen maininta huomioiden, voidaan 7 kohdan kriminalisointivelvoitteen katsoa täyttyvän.

Uudessa 3 artiklan 8 kohdassa määriteltäisiin 7 kohdassa tarkoitetuista teoista suojaikärajan ylittäneisiin lapsiin kohdistuvien tekojen osalta enimmäisrangaistukseksi vähintään 10 vuotta vankeutta. Teot voisivat tulla arvioitavaksi ainakin törkeänä raiskauksena (RL 20:2), lapsenraiskauksena (RL 20:12) tai törkeänä lapsenraiskauksena (RL 20:13), joiden enimmäisrangaistukset ovat 10 tai 12 vuotta vankeutta. Lapsen saattaminen sukupuoliyhteyteen muun henkilön kuin tekijän itsensä kanssa voisi puolestaan tulla arvioitavaksi törkeänä ihmiskauppana (RL 25:3a), jonka enimmäisrangaistus on 10 vuotta vankeutta. Lisäksi myös tässä kohdassa tarkoitettu saattaminen sukupuoliyhteyteen toisen henkilön kanssa voisi olosuhteista riippuen tulla arvioitavaksi rikoskumppanuutena tai välillisenä tekemisenä suhteessa raiskausrikoksiin, joista voidaan tuomita direktiiviehdotuksessa edellytetyt enimmäisrangaistuksia.

Kaikissa lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia koskevan 5 artiklan kriminalisointivelvoitteiden alaa määrittävissä kohdissa (2–6) viitataan lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin määritelmään, jota ehdotetaan muutettavaksi niin, että käsite kattaisi myös rikoksen tekemiseen ohjaavat ja neuvovat oppaat. Rikoslain 20 luvun 19–21 §:ssä rangaistavaksi säädetty teot lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä ja hallussa pitämisestä kattavat artiklan muut kriminalisointivelvoitteet. Mainittujen pykälien laajentaminen kattamaan myös direktiiviehdotuksessa tarkoitetut rikosenteko-oppaat ei onnistuisi pelkästään terminologiaa muuttamalla tai säännösten soveltamisalaa laajentamalla, koska oppaat poikkeavat luonteeltaan merkittävästi kuvamateriaalista. Oppaat rinnastuvat sisältönsä puolesta pikemminkin rikoslain 17 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun julkiseen

kehottamiseen rikokseen ja 34a luvun 5e §:ssä tarkoitettuun terrorismirikokseen liittyvään julkiseen kehottamiseen kuin lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen tai hallussa pitämiseen. Ehdotetut muutokset edellyttäisivät vielä rikokseen kehottamistakin laajempia kriminalisointeja; muutokset tarkoittaisivat sitä, että muun muassa oppaiden levittämisen, tarjoamisen, saatavilla pitämisen ja tuottamisen lisäksi myös tarkoitettujen kaltaisten rikoksenteke-oppaiden hankkiminen, hallussapito sekä pääsyn hankkiminen oppaisiin olisi säädettävä 5 artiklan nojalla rangaistavaksi. Mahdollisuuksia säätää rikoksenteke-oppaiden hankkiminen, hallussapito ja levittäminen rangaistavaksi tulisi arvioida perusteellisesti kriminalisointiperiaatteiden ja perusoikeuksien kannalta.

Direktiivin 5 artiklaan ehdotetaan lisäksi uusia kohtia 7 ja 8. Uuden 7 kohdan mukaan artiklan 2–4 kohdissa tarkoitettu materiaalin hallussa pitäminen, pääsyn hankkiminen siihen tai sen jakaminen ei ole oikeudetonta silloin, kun käsittelyä tekevät tehot, joiden toimivaltuuteen tai velvollisuuteen kuuluu lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastainen työ (esimerkiksi kuvien poistaminen verkkosivustoilta tai niistä ilmoittaminen viranomaisille). Vastaava käsittelyn oikeudettomuuden edellytys on rikoslain 20 luvun 21 §:ssä (HE 13/2022 vp, s. 133). Artiklan 8 kohdassa määritellään edellytyksistä katsoa materiaalin käsittely oikeutetuksi. Näiden edellytysten yhteensopivuus digipalvelusäädöksen (DSA, 2022/2065) ja lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevan asetusehdotuksen (U 69/2022 vp) edellytysten kanssa tulisi selvittää.

Direktiivin 6 artiklassa on säädetty lapsen houkuttelemisesta seksuaalisiin tarkoituksiin tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntäen. Teot kattava houkuttelemista koskeva säännös on rikoslain 20 luvun 18 §:ssä, jossa rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään 1 vuosi. Artiklan 1 kohdan b alakohtaan sekä 2 ja 3 kohtiin ehdotetaan muutoksia, joiden mukaan houkuttelu tulisi ankarammin rangaistavaksi silloin, kun teko tai yritys on tehty pakottamalla, voimakeinoin tai uhkailemalla. Artiklaan ehdotettujen muutosten seurauksena enimmäisrangaistukseksi ehdotetaan 1 kohdassa tarkoitetuissa vakavammissa teoissa vähintään 2 vuotta vankeutta ja 2 ja 3 kohdissa tarkoitetuissa houkuttelun yrityksissä vähintään 1 vuosi vankeutta.

Artiklan 2 kohta koskee houkuttelua direktiivin 3 artiklan 4, 5, 6 ja 7 kohdissa tarkoitettuihin tekoihin ja 5 artiklan 6 kohdassa tarkoitettuun tekoon, jotka ovat rikoslaissa rangaistavia pääsääntöisesti seksuaalisena kajoamisena lapseen, lapsenraiskauksena, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisenä sekä näiden rikosten törkeinä tekomuotoina. Artiklan 2 kohta velvoittaa kriminalisoimaan houkutteluyrityksen niin, että houkuttelun tarkoituksena on saada teon kohteena oleva lapsi tarjoamaan seksuaaliväkivaltaa todistavaa materiaalia, jotta tekijä pääsisi käsiinsä 5 artiklan 2 ja 3 kohdissa tarkoitettulla tavalla kiellettyyn materiaaliin. Artiklan uusi 3 kohta puolestaan koskee houkutteluyritystä niin, että houkuttelun tarkoituksena on saada lapsi osallistumaan seksuaaliväkivaltaa todistavaan esitykseen tai riistoon prostituutitoiminnassa.

Rikoslain 20 luvun 18 §:n lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin koskeva säännös ei erottele erilaisia houkuttelun tarkoituksia direktiiviehdotuksen 5 artiklaa vastaavalla tavalla. Säännös kattaa sinänsä kaikki artiklan kriminalisointivelvoitteen alaan kuuluvat teot, mutta rikoslain 20 luvun 18 §:ssä ei ole edellytystä siitä, että pakottamalla, voimakeinoin tai uhkailemalla tehdyt teot tulisivat rangaistavaksi ankarammin. Artiklassa edellytetty 2 vuoden enimmäisrangaistus 1 kohdassa tarkoitettusta teosta ja 1 vuoden enimmäisrangaistus 2 ja 3 kohdissa tarkoitettusta yrityksestä ovat ankarampia kuin mitä houkuttelurikoksesta voidaan rikoslain mukaan tuomita. Joissain tapauksissa tekoihin saattaisi kuitenkin tulla sovellettavaksi laitonta uhkausta (RL 25:7) tai pakottamista (RL 25:8) koskevat säännökset houkuttelurikoksen ohella. Lisäksi teot saattaisivat joissain tapauksissa tulla arvioitavaksi niiden tekojen yrityksenä, joihin houkuttelemista artikla koskee.

Useat houkuttelutyypiset teot voivat kuitenkin sellaisenaan jo täyttää seksuaalisen kajoamisen lapseen (RL 20:14) tai sen törkeän tekemuodon (RL 20:15) tunnusmerkistön. Kajoamista voi olla esimerkiksi erilaiset pyynnöt, lapsen houkutteleminen katsomaan masturbointia, yhdyntää tai pornografisia kuvia tai videoita, pornografisten kuvien näyttäminen lapselle tai seksuaalisväritteisten viestien lähettäminen lapselle, lapsen saaminen ryhtymään seksuaaliseen tekoon ja useat muut vastaavanlaiset teot (HE 13/2022 vp, s. 126–127). Olosuhteista riippuen 6 artiklassa tarkoitetut teot saattaisivat täyttää seksuaalisen kajoamisen lapseen tunnusmerkistön. Teon törkeän tekemuodon kvalifiointiperusteissa ja kokonaistörkeysarviossa huomioidaan artiklan muutosehdotuksissa tarkoitettu pakottaminen, voimakeinojen käyttö ja uhkailu.

Lisäksi artiklan 2 kohdassa viitataan lapseen kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan materiaalin käsitteeseen, joka kattaa myös rikosenteko-oppaat. Viittaus ei ole tältä osin aivan johdonmukainen, koska 2 kohdassa edellytetään lapsen houkutteluyritystä tällaisen materiaalin tarjoamiseksi.

Direktiiviehdotuksen uudessa 7 artiklassa velvoitettaisiin kriminalisoimaan lapsen houkuttelu 3 artiklan 4–8 kohdissa ja 4 artiklan 2 ja 3 kohdissa ja 5 artiklan 6 kohdassa tarkoitettuihin teoihin tarjoamalla rahaa tai muuta korvausta tai vastiketta. Teosta tulisi ehdotuksen mukaan säätää enimmäisrangaistukseksi vähintään 3 vuotta vankeutta. Direktiiviehdotuksen perusteluosan mukaan tällä olisi tarkoitus puuttua reaaliaikaiseen suoratoistoon, mutta tämä ei käy ilmi artiklatekstistä. Rikoslain houkuttelua koskevassa säännöksessä ei ole edellytystä siitä, että vastiketta tarjoamalla tehdyt teot tulisivat rangaistaviksi ankarammin, ja ehdotuksessa edellytetty enimmäisrangaistus ylittää houkuttelurikoksen enimmäisrangaistuksen 2 vuotta vankeutta. Silloin, kun houkuttelutyypinen teko täyttäisi seksuaalisen kajoamisen tunnusmerkistön, enimmäisrangaistus olisi kuitenkin direktiiviehdotuksen edellyttämällä tasolla. Puolestaan teot, joihin houkuttelemista artikla koskee, tulisivat arvioitaviksi vakavina muun muassa kajoamis-, lapsenraiskaus- ja ihmiskaupparikoksina, joiden rangaistusasteikot ovat ankaria. Joissain tilanteissa uuden 7 artiklan tarkoittamat teot saattaisivat tulla arvioitaviksi myös mainittujen vakavien rikosten yrityksinä. Kun huomioidaan direktiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleen maininta, voidaan lähtökohtaisesti katsoa 6 ja 7 artikloissa edellytetyt rangaistustason täyttyvän.

Ehdotetussa uudessa 8 artiklassa velvoitettaisiin kriminalisoimaan sellaisen verkkopalvelun hallinnointi tai ylläpito, joka on luotu helpottamaan tai kannustamaan direktiiviehdotuksen artikloissa 3–7 tarkoitettujen lapsiin kohdistuvien rikosten tekemistä. Direktiiviehdotuksessa ei ole määritelty tarkemmin sitä, millaista toimintaa artiklan tarkoittama verkkopalvelun hallinnoiminen ja ylläpitäminen kattaa, vaikka kysymys verkkoalustan tai -palvelun ylläpitäjän rikosoikeudellisesta vastuusta ei ole aivan yksiselitteinen. Ehdotuksen perusteluosan mukaan artiklalla on tarkoitus puuttua ennen kaikkea rikosentekijöiden keskinäisten yhteisöjen toimintaan pimeässä verkossa. Rikoslain 20 luvun 7 §:n seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä ja 19 §:n lasta esittävän seksuaalisen kuvan levittämistä koskevat säännökset voisivat joissain tilanteissa kattaa ehdotetussa 8 artiklassa tarkoitettuja tekoja, mutta eivät kaikkia. Ehdotettu artikla siis saattaisi edellyttää toteutuessaan muutoksia rikoslakiin.

Direktiiviehdotuksen 9 artiklan 1 kohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi yllyttämisen ja avunannon kaikkiin ehdotuksen 3–8 artikloiden tarkoittamiin rikoksiin. Rikoslain 5 luvussa säädetään yrityksestä ja osallisuudesta rikokseen. Luvun 5 §:n nojalla yllytys ja 6 §:n nojalla avunanto tahalliseen rikokseen on rangaistavaa. Lähtökohtaisesti säännökset täyttäisivät direktiiviehdotuksen 9 artiklan 1 kohdan yllytyksen ja avunannon kriminalisointia koskevat velvoitteet. Direktiiviehdotukseen sisältyy kuitenkin joitain ehdotuksia, joissa yllytysteon yhteys rikoksen aiheuttamaan seuraukseen tai vaaraan jäisi etäiseksi. Näin on esimerkiksi

yllyttämisessä, jonka myötävaikutuksen kohteena olisi 6 artiklassa tarkoitettu houkuttelurikos tai houkutteluyritys.

Ehdotuksen 9 artiklan 2 kohdassa on lueteltu ne artiklakohdat, joissa tarkoitettujen rikosten yritys tulisi säätää rangaistavaksi. Rikoslain 5 luvun 1 §:n 1 momentin nojalla rikoksen yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Niissä rikossäännöksissä, joissa on kriminalisoitu viitatuissa artiklakohdissa tarkoitettut teot, on säädetty myös yritys rangaistavaksi. Niiltä osin kuin rikoslain säännökset eivät edellä esitetysti täytä direktiiviehdotuksen artikloissa 3, 4, 5, 7 ja 8 asetettuja kriminalisointivelvoitteita, myöskään yrityksen rangaistavuuden edellytys ei täyty.

Yritystä koskevan 9 artiklan 2 kohdan mukaan yritys tulisi säätää rangaistavaksi myös 7 artiklassa määritellyssä houkuttelurikoksessa. Kun rikoslain 20 luvun 18 §:ssä tarkoitettu lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin on jo sellaisenaan valmisteluunteen rikos (HE 282/2010 vp), teon yrityksen säätäminen rangaistavaksi ei olisi perusteltua. Jotta yritys olisi rangaistavaa, teon täyttymisen on uhattava välittömästi, minkä ei valmistelutyypin rikoksen yrityksen tilanteessa voida käytännössä katsoa toteutuvan.

Direktiiviehdotuksen 11 artiklassa on säädetty raskauttavista seikoista. Artiklaan ehdotetaan lisättäväksi seuraavat kolme uutta perustetta: (h) rikos on tehty toistuvasti, (i) rikos on tehty käyttäen tai uhaten käyttäen asetta, (j) rikos on tehty saattamalla uhri huumeiden, alkoholin tai muun huumausaineen vaikutuksen alaiseksi. Artikla edellyttää perusteiden pitämistä raskauttavina seikkoina kaikissa direktiiviehdotuksen alaan kuuluvissa rikoksissa.

Rikoslain 6 luvun 3 ja 4 §:ssä on säädetty rangaistuksen määräämisen lähtökohdista ja rangaistuksen mittaamisesta; rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet ja rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Artiklassa jo olevista ja siihen ehdotetuista uusista rangaistuksen koventamisperusteista on säädetty rikoslain 6 luvun 5 §:n yleisinä rangaistuksen koventamisperusteina. Lisäksi useiden rikosten törkeiden tekemustoimen kvalifiointiperusteissa ja kokonaistörkeysarviossa huomioidaan samoja tai saman tyyppisiä seikkoja kuin mitä 11 artiklassa on määritelty. Rikoslainsäädännössä raskauttavia seikkoja ei ole kuitenkaan määritelty kootusti eikä välttämättä täysin yhtenevästi artiklan edellytysten kanssa ainakaan niin, että kaikki raskauttavat seikat tulisivat huomioiduksi kaikissa rikoksissa, jotka direktiiviehdotus kattaa. Velvollisuus raskauttavina seikkoina lueteltujen olosuhteiden ja tekotapojen huomioimisesta sääntelyssä vaikuttaa sikäli pakottavalta, että artiklassa mainittujen olosuhteiden vallitessa tuomioistuimella täytyy olla mahdollisuus määrätä teosta ankarampi rangaistus. Tätä pakottavuutta kuitenkin lieventää se, että velvollisuus on liitetty artiklassa jossain määrin tulkinnanvaraisella tavalla kansallisen oikeuden relevantteihin säännöksiin, minkä vuoksi ja rikoslain 6 luvun edellä mainitut säännökset huomioiden ehdotus ei välttämättä edellyttäisi muutoksia rikoslain raskauttavia seikkoja koskevaan sääntelyyn.

Ehdotuksen 13 artiklassa määritellään oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteet. Säännös vastaa direktiivissä jo olevaa säännöstä oikeushenkilön rangaistusvastuun perusteista, mutta ehdotuksessa oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotetaan kattamaan kaikki direktiiviehdotuksen 3–9 artikloissa tarkoitettut rikokset. Lisäksi oikeushenkilöille määrättävistä seuraamuksista säädettäisiin aiempaa täsmällisemmin ehdotuksen 14 artiklassa. Oikeushenkilöihin kohdistuviin seuraamuksiin 14 artiklassa ehdotetaan lisättäväksi kohta, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat harkintansa mukaan rikosoikeudellisen rangaistuksen ohella sulkea oikeushenkilöt julkisen rahoituksen, kuten tarjousmenettelyiden, avustusten ja käyttöoikeussopimusten ulkopuolelle.

Oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään rikoslain 9 luvussa. Luvun 1 §:n mukaan yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tehty rikos, on syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen johdosta yhteisösakkoon, jos se on tässä laissa säädetty rikoksen seuraamukseksi. Rikoslain 20 luvun 25 §:n mukaan paritukseen, törkeään paritukseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen, törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvataallenteita, joissa seksuaalisesti esitetään lasta. Lisäksi rikoslain 25 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan ihmiskauppaan ja törkeään ihmiskauppaan sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Kansallinen lainsäädäntö siis kattaa ainakin osittain direktiiviehdotuksessa esitetyn oikeushenkilön vastuun.

Oikeushenkilöille määrättäviä sanktioita koskevan 14 artiklan 2 ja 3 kohtiin ehdotetaan vähimmäissääntöjä oikeushenkilöille tuomittavista sakoista. Kun kyse on teoista, joiden enimmäisrangaistuksen on oltava luonnollisille henkilöille vähintään 2 vuotta vankeutta, enimmäissakon tulee olla vähintään yksi prosentti oikeushenkilön maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta sakon langettamista edeltäneeltä tilikaudelta. Kun kyse on tätä ankarammin rangaistavista rikoksista, enimmäissakon tulee olla vastaavasti vähintään viisi prosenttia oikeushenkilön maailmanlaajuisesta kokonaisliikevaihdosta.

Rikoslain 9 luvun 5 §:n mukaan alin yhteisösakon rahamäärä on 850 ja ylin 850 000 euroa. Direktiiviehdotuksen 14 artiklan velvoitteet oikeushenkilölle määrättävistä sakoista poikkeavat tästä perustavanlaatuisesti. Lisäksi 14 artiklassa jätetään jäsenvaltioiden harkintaan säätää sakkojen ohella muista seuraamuksista, jotka ovat ainakin rikosoikeudellisina seuraamuksina vieraita suomalaiselle oikeusjärjestelmälle.

Direktiiviehdotuksen 16 artiklaan ehdotetaan lisättäväksi syyteoikeuden vanhentumista koskevia vähimmäisaikoja. Näiden kannalta keskeisiä ovat rikoslain 8 luvun säännökset vanhentumisesta. Rikosten syyteoikeuden vanhentuminen määräytyy pääsääntöisesti rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella. Lisäksi muun muassa lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista on säädetty erityisistä vanhentumisajoista. Luvussa on myös säännökset rangaistuksen tuomitsemisen estävästä vanhentumisesta. Syyteoikeus vanhentuu rikoslain 8 luvun 1 §:n mukaan 20 vuodessa, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta määrääjäksi yli kahdeksan vuoden, 10 vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli kaksi vuotta ja enintään kahdeksan vuotta vankeutta, 5 vuodessa, jos ankarin rangaistus on yli vuosi ja enintään kaksi vuotta vankeutta, ja 2 vuodessa, jos ankarin rangaistus on enintään vuosi vankeutta, sakkoa tai rikesakko. Lapsenraiskauksen, törkeän lapsenraiskauksen, seksuaalisen kajoamisen lapseen, törkeän seksuaalisen kajoamiseen lapseen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön syyteoikeus vanhentuu aikaisintaan, kun asianomistaja täyttää kaksikymmentäkahdeksan vuotta. Sama koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistunutta raiskausta, törkeää raiskausta, seksuaalista kajoamista, törkeää seksuaalista kajoamista, seksuaalista hyväksikäyttöä, paritusta, törkeää paritusta, ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Syyteoikeus vanhentuu rikoksen kohteena olleen henkilön täyttäessä kaksikymmentäkolme vuotta, jos kysymyksessä on 20 luvun 18 §:n 2 momentissa tarkoitettu lapsen houkuttelemisen seksuaalisiin tarkoituksiin. Direktiiviehdotuksessa syyteoikeuden vanhentumisaikojen edellytetään olevan monelta osin pidempiä kuin mitä rikoslain 8 luvussa säädetään. Näin siitähän huolimatta, että luvussa säädetään lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erityisistä pidemmistä vanhentumisajoista.

5.2 Uhrien suojelua ja oikeussuojan saatavuutta koskeva sääntely

Lapsiuhrien suojelua esitutkinnessa ja oikeudenkäynnissä koskevaa 22 artiklaa ehdotetaan täsmennettäväksi lisäämällä siihen uusi 3 kohdan g alakohta, jonka mukaan rikosoikeudenkäyntiä varten lapselle tehtäviä lääketieteellisiä tutkimuksia rajoitettaisiin vain välttämättömyyksiin ja niitä saisivat tehdä vain henkilöt, jotka on koulutettu tähän tarkoitukseen. Asiasta on säädetty laissa lapsen kohdistuneen seksuaali- ja pahoinpitelyrikoksen selvittämisen järjestämisestä (1009/2008). Lain 2 §:n 2 momentti sisältää ammattitaitoa koskevan edellytyksen.

Lisäksi 22 artiklan uudessa 7 kohdassa edellytettäisiin, että lapsen ikä- ja kehitystaso huomioidaan rikosoikeudenkäynnissä silloin, kun lapsen osallistuminen oikeudenkäyntiin on välttämätöntä. Asianosaisen läsnäolosta rikosasian tuomioistuinkäsittelyssä säädetään oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvussa. Suomessa lapsen ei käytännössä yleensä tarvitse osallistua seksuaalirikosasian oikeudenkäyntiin, vaan häntä edustaa oikeudenkäynnissä asiamies, joka on tarvittaessa määrätty esitutkintalain 4 luvun 8 §:n nojalla edunvalvojan sijaiseksi. Lasten kuuleminen toteutetaan useimmiten videotallenteen välityksellä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentissa säädetyllä tavalla. Mikäli lasta olisi poikkeuksellisesti tarpeen kuulla oikeudenkäynnissä henkilökohtaisesti, voidaan tämä toteuttaa käyttäen erilaisia kuulemisjärjestelyjä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun mukaisesti. Kuuleminen voi esimerkiksi tapahtua muussa tilassa kuin istuntosalissa tai käyttäen näkösuojaa tai videoyhteyttä.

Ehdotetun 7 kohdan suhde uhridirektiivin sääntelyyn jää epäselväksi. Lapsiuhreja koskevia erityissäännöksiä on uhridirektiivin 1 artiklan 2 kohdassa (Tavoitteet) ja 24 artiklassa (Lapsiuhrien oikeus suojeluun rikosoikeudellisten menettelyjen kuluessa), minkä lisäksi uhridirektiivin 23 artikla sisältää säännökset erityissuojelun tarpeessa olevien uhrien oikeudesta suojeluun rikosoikeudellisten menettelyjen aikana. Uhridirektiivin 22 artiklan 4 kohdan mukaisesti lapsiuhrien oletetaan olevan erityissuojelun tarpeessa. Lisäksi uhridirektiivin 10 artiklassa säädetään lapsiuhrien kuulemisesta. Uhridirektiivi on täytäntöön pantu Suomessa vuonna 2016 voimaantulleilla lakimuutoksilla (HE 66/2015 vp), joiden yhteydessä on tarkemmin arvioitu uhridirektiivin sääntelyn suhdetta Suomen voimassa olevaan lainsäädäntöön. Uuteen 7 kohtaan liittyen on johdanto-osan perustelukappaleeseen 36 tehty lisäys, jonka mukaan lapsen osallistuessa rikosoikeudelliseen menettelyyn, tuomioistuimen olisi otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Lisäksi tuomioistuimen olisi varmistuttava, että menettely on lapselle helposti lähestyttävä ja ymmärrettävissä. On siis jossain määrin epäselvää, mikä uuden 7 kohdan tarkoitus on. Artiklan sisältöä ja suhdetta kansalliseen lainsäädäntöön tulee neuvotteluissa arvioida tarkemmin. Lapsen edun huomioimiseen velvoittavat myös YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus ja Euroopan unionin perusoikeuskirja.

Direktiiviin ehdotetaan uutta 23 artiklaa, joka koskisi uhrin oikeutta korvauksiin sekä rikoksentehtäjäiltä että valtiolta. Ehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että uhrilla on oikeus vaatia rikoksentehtäjältä täyttä korvausta vahingoista, jotka ovat aiheutuneet mistä tahansa direktiivin soveltamisalaan kuuluvasta rikoksesta. Artiklassa olisi lisäksi säännökset korvausvaatimuksen esittämisen vanhentumisajoista ja korvauksen sisällöstä.

Direktiivin vahingonkorvausvastuuta ja sen vanhentumista koskevan sääntelyn soveltamisala, tarkempi sisältö ja suhde kansalliseen vanhentumisen sääntelyyn jäävät osin epäselviksi, minkä vuoksi ehdotuksen vaikutusten arviointi on vaikeaa. Toisaalta ehdotettu artikla ei ole yhdenmukainen muissa uhrien oikeuksia sääntelevissä unionin instrumenteissa esitettyjen vahingonkorvausta koskevien säännösten kanssa, mikä saattaa aiheuttaa tulkintaongelmia. On myös mahdollista, että direktiivin yksityiskohtaisen vanhentumissääntelyn yhteensovittaminen kansallisen yleisen vanhentumissääntelyn kanssa voisi johtaa tarpeettoman vaikeaselkoiseen erityissääntelyyn, joka ei parhaalla mahdollisella tavalla toteuttaisi direktiivin tavoitteita.

Lisäksi vastaavalla tavalla kuin direktiiviehdotuksen 16 artiklassa ehdotetut syyteoikeuden vanhentumisajat, vahingonkorvauksen vaatimisen vanhentumisajat ovat ehdotuksessa merkittävästi pidempiä kuin laissa velan vanhentumisesta (erityisesti 7 §:n 3 momentissa) ja rikosvahinkolain 25 §:ssä.

5.3 Rikoksista ilmoittaminen

Ehdotuksen 12 artikla koskee lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä. Artiklaa ehdotetaan muutettavaksi niin, että työntekijöitä ja vapaaehtoisia rekrytoivilla työnantajilla ja vapaaehtoistehtävien järjestäjillä olisi aiemman oikeuden sijaan velvollisuus pyytää rikosrekisteriote lasten kanssa työskentelevistä henkilöistä. Lisäksi artiklan soveltamisalaa laajennettaisiin kattamaan myös ehdotetut uudet tai muutetut direktiiviehdotuksen artiklat 3–9, joissa on kuvattu rangaistavaksi säädettyvät teot. Artiklan 3 kohdan loppuun lisättäisiin myös maininta, jolla pyritään määrittelemään tietojen saantioikeus mahdollisimman kattavaksi ja koskemaan myös muista jäsenvaltioista ja kolmansista maista saatavia tietoja. Tietojen pyytämisestä on säädetty lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002). Lain 3 §:ssä rikosrekisteriotteen pyytäminen on jo säädetty työnantajan velvollisuudeksi silloin, kun rekrytoidaan henkilöä tehtäviin, joissa hän on henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisten kanssa. Poikkeuksena velvollisuuteen on kuitenkin 2 §:n 3 momentin mukaan tilanteet, joissa työ kestää yhden vuoden aikana yhteensä enintään 3 kuukautta. Puolestaan vapaaehtoisia tehtävään ottavia koskee laki lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa (148/2014). Vapaaehtoisia koskevassa laissa ei ole säädetty velvollisuudesta, vaan oikeudesta pyytää rikosrekisteriote.

Lapsiin kohdistuvista rikoksista ilmoittamista koskevaan 17 artiklaan lisättäisiin kohdat 3–5, joissa säädetäisiin lasten kanssa työskentelevien velvollisuudesta ilmoittaa viranomaisille, jos he epäilevät, että lapseen on kohdistunut tai kohdistuu jokin direktiivissä tarkoitettu rikos. Artiklan 4 kohdan mukaan tällaista velvollisuutta ei kuitenkaan olisi terveydenhuollon ammattilaisilla, jotka työskentelevät direktiivin alaan kuuluvasta rikoksesta tuomituille tai rikoksen tekemiseen syylistymistä pelkääville tarkoitetuissa interventio-ohjelmissa. Artiklan uudessa 5 kohdassa jäsenvaltioita edellytettäisiin julkaisemaan ohjeita 3 kohdassa tarkoitetuille henkilöille tunnistaa rikoksia ja ilmoittaa niistä viranomaisille; asetusehdotuksessa lasten seksuaalisen hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja torjumiseksi perustettavaksi ehdotettu lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan EU-torjuntakeskus ("EU-keskus") tukisi jäsenvaltioita tässä.

Laissa ei ole tarkempia säännöksiä rikosilmoituksen tekemisestä. Rikoksesta tehdyn ilmoituksen kirjaamisvelvollisuus ei riipu siitä, millä tavalla ilmoitus on tehty (HE 222/2010 vp s. 175). Verkkosivuston kautta uhrilla tai muulla rikoksesta ilmoittajalla on mahdollisuus toimittaa todisteita myös lapseen kohdistuvasta seksuaalirikoksesta ilmoittamisen yhteydessä. Lisäksi on huomioitava, että sähköisen rikosilmoituksen tekeminen edellyttää vahvaa tunnistautumista ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevilta lapsilta voi puuttua keino vahvaan sähköiseen tunnistautumiseen.

Rikoslain 15 luvun 10 §:n nojalla hankkeilla olevasta pykälässä mainitusta rikoksesta, jos rikos vielä olisi estettävissä, on velvollisuus ilmoittaa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. Pykälässä mainittuja rikoksia ovat muun muassa raiskaus, törkeä raiskaus, lapsenraiskaus, törkeä lapsenraiskaus ja törkeä seksuaalinen kajoaminen lapseen. Lastensuojelulain (417/2007) 25 §:ssä säädetään velvollisuudesta tehdä lastensuojeluilmoitus, sekä ilmoittaa poliisille, kun on syytä epäillä, että lapseen on kohdistettu seksuaali- tai pahoinpitelyrikos. Lastensuojelulain 25 §:ssä on tyhjentävä lista niistä henkilöistä, joita ilmoittamisvelvollisuus poliisille koskee. Tulisi tarkastella, jääkö ilmoittamisvelvollisten ulkopuolelle henkilöryhmiä, joiden kuuluisi ehdotuksen mukaan olla listassa. Lastensuojelulaissa ilmoittamisvelvollisuudesta on vapautettu

myös rippiin tai sielunhoitoon liittyvät keskustelut, jota ei ole direktiiviehdotuksessa suljettu ilmoitusvelvollisuuden ulkopuolelle. Laissa ei myöskään ole ehdotetun 17 artiklan 4 kohdassa tarkoitettua poikkeussäännöstä, jonka mukaan ilmoitusvelvollisuutta ei olisi terveydenhuollon ammattilaisilla, jotka työskentelevät direktiivin alaan kuuluvasta rikoksesta tuomituille tai rikoksen tekemiseen syylistymistä pelkääville tarkoitetuissa interventio-ohjelmissä. Toteutuessaan tämä ehdotus edellyttäisi lainsäädäntömuutoksia.

Rikoksista ilmoittamista koskevassa ehdotetussa uudessa 18 artiklassa edellytetään jäsenvaltioita järjestämään mahdollisuus ilmoittaa rikoksista ja soveltuvin osin toimittaa todistusaineistoa viranomaisille helpoilla ja helposti saavutettavilla tavoilla myös sähköisesti. Jäsenvaltioiden tulisi 2 kohdan mukaan huolehtia siitä, että ilmoituskanavat ovat turvallisia, luottamuksellisia ja suunniteltu helppokäyttöisiksi myös lapsille heidän ikä- ja kehitystasonsa huomioiden. Ilmoittamisen tulisi olla mahdollista ilman vanhemman suostumusta.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan alle 18-vuotiaasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Säännöksen voidaan katsoa osittain vastaavan 18 artiklan 1 kohdan vaatimuksia. Esitutkintaviranomaisella on esitutkintalain 3 luvun 1 §:n mukainen velvollisuus kirjata rikosilmoitus riippumatta siitä, kuka rikosilmoituksen on tehnyt. Säännös täyttää 2 kohdan vaatimuksen siitä, että lapsen tulee voida ilmoittaa rikoksesta ilman, että ilmoittaminen edellyttää lapsen huoltajan suostumusta.

Ehdotetun uuden 18 artiklan 1 ja 2 kohdat vaikuttaisivat olevan linjassa uhridirektiivin muutosehdotuksen (U 44/2023 vp, uusi 5 a artikla ja 24 artiklan 3 kohta) ja naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta annetun direktiiviehdotuksen kanssa (U 32/2022 vp). Ehdotuksen 17 ja 18 artiklojen yhteensopivuutta digipalvelusäädöksen (DSA) ja lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisyä ja torjuntaa koskevan asetuksen (U 69/2022 vp) kanssa tulisi kuitenkin vielä tarkastella lähemmin.

Uuden 18 artiklan 3 kohdassa säädettäisiin rikosilmoituksen vastaanottavan viranomaisen kiellosta siirtää uhrin oleskelustatusta koskevia henkilötietoja maahanmuuttoviranomaisille vähintään siihen asti, kunnes uhridirektiivin 22 artiklassa tarkoitettu ensimmäinen henkilökohtainen arviointi on saatu tehtyä.

Suomessa toimivaltaisia maahanmuuttoviranomaisia ovat maahanmuuttoviraston lisäksi poliisi ja Rajavartiolaitos. Näin ollen tietojen välittämisen kiellon ulottaminen kaikkiin maahanmuuttoviranomaisiin olisi haasteellista. Kuitenkin, kun kyseessä on nimenomaan kiellosta välittää tieto maahanmuuttoviranomaiselle, niin poliisille tehty ilmoitus epäilystä rikoksesta ei välttämättä tarkoita tiedon välittämistä edelleen. Muilla uhrien kanssa yhteyksissä olevilla viranomaisilla ei lähtökohtaisesti ole ilman uhrin suostumusta oikeutta tai velvollisuutta ilmoittaa maahanmuuttoviranomaisille kohtaamastaan rikoksen uhrista, vaikka viranomaisella olisi tiedossa, että uhri oleskelee laittomasti maassa. Tilanteessa, jossa rikoksen uhri tekee epäilystä rikoksesta ilmoituksen poliisille, edellytettäisiin lainsäädännön tarkastelua, jotta esimerkiksi Maahanmuuttovirastolla ei olisi oikeutta saada tällaisesta tapauksesta tietoa. Voidaan arvioida, että direktiivin edellytyksiä olisi haastavaa täyttää tältä osin.

5.4 Ehdotuksen taloudelliset ja hallinnolliset vaikutukset

Direktiiviehdotuksen mukaan ehdotuksella ei ole vaikutusta Euroopan unionin talousarvioon.

Ehdotuksen 12 artiklassa tarkoitetut laajennukset lasten kanssa toimivien vapaaehtoisten sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseen nostaisivat Oikeusrekisterikeskuksen tapausmääriä mainituissa asiaryhmissä. Tapausmäärät nousisivat sekä kansallisissa tapauksissa

että EU:n jäsenvaltioiden kanssa tehtävän yhteistyön osalta. Artiklan edellyttämät muutokset rikosrekisteriotteen sisältöön aiheuttaisivat tietojärjestelmämuutoksia. Molemmista muutosehdotuksista aiheutuisi Oikeusrekisterikeskukselle sekä tietojärjestelmä- että henkilöstökustannuksia. Mainittujen vaikutusten arvioiminen on kuitenkin vielä tässä vaiheessa vaikeaa.

Direktiiviehdotuksen 16 artiklaan ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 kohta, joka velvoittaa jäsenvaltiot järjestämään riittävät resurssit, osaamisen ja keinot tutkia ja nostaa syytteet direktiivissä tarkoitetuista rikoksista. Käytettävissä tulisi olla soveltuvin osin vastaavat keinot, joita käytetään järjestäytyneen rikollisuuden ja muiden vakavien rikosten torjunnassa, kuten mahdollisuus käyttää peitetoimintaa. Pakkokeinolaissa on säädetty pakkokeinojen käyttämisestä rikosten tutkimiseksi, esimerkiksi peitetoiminta on mahdollista pakkokeinoin 10 luvun 27 §:n ja siinä viitatus saman luvun 3 §:n nojalla useiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tutkimiseksi. Kriminalisointivelvoitteiden laajentaminen koskemaan uudenlaisia rikoksia lisäisi laajojen ja erikoisosaamista edellyttävien rikosasioiden määrää rikosprosessissa. Poliisin ja syyttäjien asiantuntevien resurssien riittävyyttä lapsiin kohdistuvien rikosten tutkimisessa ja syytteeseen panossa tulisi tarkastella. Tarkemmat vaikutukset viranomaisten toimintaan ja sellaisista vaikutuksista seuraavat taloudelliset vaikutukset eivät kuitenkaan ole vielä arvioitavissa.

Direktiivin lainkäyttövaltaa ja syyteoikeuden koordinoimista koskevaan 19 artiklaan ehdotetaan teknisiä muutoksia sekä uutta 6 kohtaa, joka edellyttäisi jäsenvaltioita määrittämään yhteistyössä, minkä valtion vastuulla rikosprosessi on silloin, kun direktiivin alaan kuuluva rikos kuuluisi useamman kuin yhden jäsenvaltion toimivaltaan. Ulkomailla tehtyjen rikosten lainkäyttövaltaan ja syyteoikeuteen sovelletaan rikoslain 1 luvun säännöksiä Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta. Rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisesta sekä esitutkinnan ja syytetoimien siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (295/2012) annettu laki sääntelee Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välistä yhteistyötä rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemiseksi ja ratkaisemiseksi sekä esitutkinnan ja syytetoimien siirtämistä Suomen ja muiden jäsenvaltioiden välillä. Pohjoismaiden välillä on lisäksi oma sopimuksensa asiasta, ja Eurojust auttaa käytännön koordinoimisessa. Ehdotuksen 19 artiklan 6 kohdassa tarkoitettua yhteistyötä toteutetaan edellä mainitun sääntelyn lisäksi Valtakunnansyyttäjän toimiston johdolla, eikä rikoslain 1 luvun 12 §:n mukaan ulkomailla tehtyjä rikoksia saa osassa tapauksia tutkia Suomessa ilman valtakunnansyyttäjän syytemääräystä.

Ehdotuksen 24 artiklassa säädettäisiin jäsenvaltioiden velvollisuudesta huolehtia, että kansallisella tasolla on taho, joka koordinoi rikosten ennaltaehkäisemistä ja tukea uhreille sekä vastaa lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ilmenemisen ja siinä tapahtuvien muutosten arvioimisesta ja raportoinnista. Puolestaan ehdotuksen 25 artiklan mukaan olisi otettava käyttöön asianmukaiset mekanismit, joilla varmistetaan tehokas koordinointi ja yhteistyö asiaankuuluvien viranomaisten, virastojen ja elinten sekä muiden asiaankuuluvien organisaatioiden ja yhteisöjen kesken lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston torjumiseksi.

Suomessa artikloissa edellytettyä työtä tehdään ennen kaikkea Barnahus -kehittämistyön puitteissa. Ammattilaisten koulutus ja tätä kautta osaamisen ja tietoisuustason lisääminen on jo hyvin organisoitua ja toimivaa ja vastaa pääasiassa 24 ja 25 artikloissa edellytettyä. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen rooli kansallisesti lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan vastaisessa työssä ja Barnahus -työtä koordinoivana tahona on keskeinen, ja työssä kiinnitetään huomiota myös erityisryhmiin. Kansallista koordinaatiota tulisi kuitenkin kehittää edelleen ja vastuut

toiminnasta määritellä nykyistä selkeämmin vastaamaan direktiiviehdotuksessa esitettyjä. Yhteistoimintaa ja koordinaatiota tulisi kehittää etenkin ministeriöiden välillä ja luoda yhteiset prosessit eri toimijoiden välille. Työn haasteena on ennen kaikkea taloudellisen tuen riittävyys ja tästä seuraava koordinaatiotoiminnan jatkuvuus pidemmällä aikavälillä.

Ehdotuksen artikkelit 27, 28 ja 29 koskevat rikosten ennaltaehkäisyä ja torjuntaa. Ehdotuksen 27 artiklan mukaan jäsenvaltioiden olisi perustettava kohdennettuja ja tehokkaita interventio-ohjelmia henkilöille, jotka pelkäävät syyllistyvänsä direktiivissä tarkoitettuihin lapsiin kohdistuviin rikoksiin. Rikosten ennaltaehkäisyä koskevaa 28 artiklaa täsmennettäisiin edellyttämällä jäsenvaltioita järjestämään koulutuksen ohella myös kampanjoita, joissa jaetaan tietoa lapsen seksuaalisen hyväksikäytön elämän mittaisista seurauksista uhrille, tekojen lainvastaisuudesta ja mahdollisuudesta hakeutua interventio-ohjelmiin, jos pelkää syyllistyvänsä rikokseen. Artiklassa säädettäisiin myös EU-keskuksen jäsenvaltiolle antamasta tuesta ennaltaehkäisytoimiin. Vapaaehtoisia interventio-ohjelmia koskevaan 29 artiklaan ehdotetaan pelkästään teknisiä muutoksia.

Suomessa on kehitetty ja käytössä ehkäisy- ja katkaisuoohjelmia lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin syyllistyneille ja heille, jotka pelkäävät syyllistyvänsä rikoksiin. Työ on toistaiseksi rahoitettu hankerahoituksella, mutta työtä on tarkoitus jatkaa pysyvämmiin julkisella rahoituksella. Suomessa on myös koulutusta artiklan 28 edellyttämällä tavalla lasten kanssa toimiville niin, että artiklan vaatimusten voidaan katsoa täyttyvän. Lisäksi Suomessa on toteutettu väestötason kampanjoita erilaisille kohderyhmille, viimeisimpänä edellisen hallituskauden naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmassa. Kaikki Suomessa käytössä olevat ohjelmat perustuvat osallistujien vapaaehtoisuuteen ja niihin voidaan ohjata rikosprosessin eri vaiheissa, esitutkintavaiheessa, rangaistuksen aikana tai vapautumisen yhteydessä. Nämä vastaavat 29 artiklassa edellytetyt vapaaehtoisia interventio-ohjelmia.

Direktiiviin ehdotettavassa uudessa 31 artiklassa asetettaisiin jäsenvaltioille velvoite kerätä tietoa ja tilastoida vertailukelpoisella tavalla direktiivissä tarkoitettuja rikoksia ja toimittaa tietoja komissiolle (Eurostatille). Sekä artiklassa 31 että artiklassa 24 säännellyn tietojen keräämisen suhde yleiseen tietosuojaa-asetukseen (2016/679) ja rikosasioiden tietosuojadirektiiviin (2016/680) tulisi selvittää, ja artiklan edellyttämien tietojen kerääminen tulisi toteuttaa mainitun sääntelyn rajoissa. Ehdotetuissa artikloissa ehdotetaan kerättäväksi tiettyjä rikoksiin liittyviä tietoja, joita käsiteltäisiin muuhun kuin alkuperäiseen käyttötarkoitukseen, tässä tapauksessa tilastointitarkoitukseen. Tämä on todettu tietosuojaa-asetuksessa yhteensopivaksi alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa, eli artiklan edellytys vaikuttaisi olevan käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaista. Lisäksi ehdotus vaikuttaa sisältävän suojatoimityyppistä sääntelyä niin, ettei kerättäviä henkilötietoja sisältäviä tietoja kuitenkaan saisi luovuttaa eteenpäin. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa tehdään edellytetyn kaltaista tiedonkeruuta osana Rikollisuuskatsausta, ja artiklan velvoitteet saataisiin täytettyä keräämällä tietoja hieman nykyistä laajemmin. Artiklan velvoitteita on vielä syytä tarkastella siitä näkökulmasta, ovatko kaikki edellytetyt tiedot saatavilla ja onko niitä tarkoituksenmukaista kerätä. Lisäksi tulisi selvittää tietojen keräämiseen liittyviä mahdollisia resurssitarpeita.

Viranomaisten kansallisesta resursoinnista linjataan normaaliin tapaan talousarviota ja julkisen talouden suunnitelmaa koskevissa menettelyissä.

6 Ehdotuksen suhde perustuslakiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin

Komission ehdotuksessa tuodaan esiin, että ehdotus on yhdenmukainen Euroopan unionin perusoikeuskirjassa säädetyin kanssa. Ehdotus osaltaan vahvistaa tiettyjen perusoikeuksien,

erityisesti ihmisarvon loukkaamattomuuden (1 artikla), oikeuden henkilökohtaiseen koskemattomuuteen (3 artikla), kidutuksen sekä epäinhimillisen tai halventavan rangaistuksen ja kohtelun kiellon (4 artikla) ja lapsen oikeuksien (24 artikla), toteutumista.

Kansallisen sääntelyn näkökulmasta ehdotuksella on kytkentä myös perustuslaissa (731/1999) turvattuihin perusoikeuksiin.

Tiettyjä direktiivissä ehdotettuja muutoksia kriminalisointivelvoitteisiin, etenkin velvollisuutta niin sanottujen rikoksenteko-oppaiden kriminalisoimisesta laajasti, tulisi tarkastella kriminalisointiperiaatteiden ja perusoikeuksien kannalta. Rikosoikeudellisten säädösten valmistelussa keskeinen merkitys on erityisesti rikosoikeudellisella laillisuusperiaatteella, josta säädetään perustuslain 8 §:ssä. Laillisuusperiaatteesta määrätään lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 49 artiklassa. Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, joka ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä ja tarkkarajaisesti siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, millainen teko tai laiminlyönti on rangaistavaa.

Ehdotus on merkityksellinen myös perustuslain 10 §:n 1 momentissa ja EU:n perusoikeuskirjan 8 artiklassa turvattujen henkilötietojen suojan kannalta. Ehdotetuissa uusissa artikloissa 24 ja 31 edellytettäisiin rikostuomioihin liittyvien tietojen käsittelyä tilastointitarkoituksiin. Uusi 18 artiklan 3 kohta puolestaan koskee kieltoa siirtää henkilötietoja. Rikostuomioihin liittyvät tiedot ovat arkaluonteisia tietoja ja EU:n tietosuojasääntely edellyttää, että niiden käsittelystä säädetään erikseen, mukaan lukien niiden käsittelyä koskevista suojatoimista. Ehdotuksessa huomioidaan henkilötietojen suoja ja ehdotetaan säädettävän tällaisista suojatoimista (ehdotettuun 31 artiklaan sisältyy muun muassa henkilötietojen käsittelyn minimointia koskevia säännöksiä). Sääntely vaikuttaa tältä osin kunnioittavan perusoikeuskirjan 8 artiklassa ja perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädettyä henkilötietojen suojaa.

7 Ahvenanmaan toimivalta

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 27 §:n 22 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat rikosoikeutta koskevat asiat 18 §:n 25 kohdassa säädetyin poikkeuksin. Jälkimmäisen kohdan mukaan maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvat asiat, jotka koskevat teon rangaistavaksi säätämistä ja rangaistuksen määräämistä, kun kysymys on maakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvasta oikeudenalasta. Direktiivissä säänneltävä rikosoikeudellinen lainsäädäntö ei 18 §:n muiden kohtien perusteella kuulu maakunnan lainsäädäntövaltaan. Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 23 kohdan mukaan lainkäyttöä ja esitutkintaa koskevat asiat kuuluvat valtakunnan lainsäädäntövaltaan eräin sellaisin poikkeuksin, joista direktiiviehdotuksessa ei ole kysymys.

Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n 12 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat terveyden- ja sairaanhoitoa 27 §:n 24, 29 ja 30 kohdassa säädetyin poikkeuksin. Saman pykälän 13 kohdan mukaan maakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat sosiaalihuoltoa. Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 29 kohdan mukaan valtakunnalla on lainsäädäntövalta asioissa, jotka koskevat oikeuslääketieteellisiä tutkimuksia. Direktiiviehdotuksen 22 artiklassa tarkoitettujen oikeuslääketieteellisten tutkimukset kuuluvat siis valtakunnan lainsäädäntövaltaan, ja muilta osin direktiiviehdotuksen sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevat ehdotukset kuuluvat maakunnan lainsäädäntövaltaan.

8 Ehdotuksen käsittely Euroopan unionin toimielimissä ja muiden jäsenvaltioiden kannat

Neuvosto ja Euroopan parlamentti eivät ole vielä käsitelleet ehdotusta.

Direktiiviehdotuksen käsittely aloitetaan neuvoston rikosasiayhteistyön työryhmässä (COPEN) 8.4.2024.

9 Ehdotuksen kansallinen käsittely

U-kirjelmäluonnos on käsitelty oikeus- ja sisäasiat jaoston (EU7) kirjallisessa menettelyssä 25.–27.3.2024.

10 Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu direktiiviehdotuksen tavoitteisiin lähtökohtaisesti myönteisesti. Valtioneuvosto pitää yleisesti tärkeänä toimia tehokkaasti lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan ja seksuaalisen riiston torjumiseksi. Direktiiviehdotuksessa on samoja tavoitteita kuin pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa vakavien lapsiin kohdistuvien rikosten uhrien suojelemisesta.

Valtioneuvosto pitää periaatteellisesti kannatettavana, että EU:ssa on yhteiset vähimmäissäännökset vakavista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista. Direktiiviehdotuksen sisältämät vähimmäissäännöt rikosten määrittelystä ovat laaja-alaisia ja joiltain osin soveltamisalaltaan epätasällisia. Jatkoneuvotteluissa säännöksiä tulisi vielä arvioida ja pyrkiä tarkentamaan niitä niin, että ne ovat soveltamisalaltaan tarkoituksenmukaisia ja yleisten perusoikeuksien rajoitusedellytysten mukaisia.

Valtioneuvoston näkemyksen mukaan rangaistuksia koskevia velvoitteita tulisi arvioida yhdessä rikolliseksi säädettävien tekojen kanssa ja pyrkiä siihen, että rangaistukset ovat rikosoikeudellisen suhteellisuusperiaatteen mukaiset. Huomioon tulee ottaa myös direktiivin soveltamisalaan kuuluvan rikollisuuden kehitys ja unionin yhteiset tavoitteet sen tehokkaassa torjunnassa.

Valtioneuvosto katsoo, että rikosten syyteoikeuden vanhentumisaikojen tulee olla riittävän pitkiä rikosvastuun toteutumiseksi. Erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten osalta on tärkeää, että vanhentumisajat ovat riittäviä vielä sen jälkeen, kun uhri on tullut täysi-ikäiseksi. Direktiivissä säädettävien vanhentumisaikojen määrittelyssä tulisi pyrkiä tarkoituksenmukaisiin ratkaisuihin ja ottaa huomioon jäsenvaltioiden järjestelmien perusteet. Lisäksi rikokseen perustuvan vahingonkorvausvastuun vanhentumisen osalta tulisi vastuun toteutumisen ohella kiinnittää huomiota sääntelyn riittävään selkeyteen ja ennakoitavuuteen sekä pyrkiä siihen, että sääntely voidaan sovittaa yhteen kansallisen vanhentumissääntelyn kanssa direktiivin tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi.

Ehdotukset vastaavat osittain naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta annetun direktiiviehdotuksen (U 32/2022 vp) sekä rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevan direktiivin muutosehdotuksen (U 44/2023 vp) sisältämää sääntelyä. Siltä osin kuin direktiiviehdotukset sisältävät samanlaista sääntelyä kuin mainituissa direktiiviehdotuksissa, neuvotteluissa tulee ottaa huomioon kyseisissä direktiiviehdotuksissa koskevilla neuvotteluilla tehdyt ratkaisut.